

közötti kapcsolatot és más témákat kevesebben választották. A kurátorok a helyi programokat részesítették előnyben, bár sok válaszadó az online szolgáltatás mellett tette le voksát. Más államokban folytatott korábbi vizsgálatokhoz képest a kurátorok nagyobb hányada vett már részt oktatási programokban (a jelenlegi vizsgálatban részt vevők 39%-a, szemben a korábbi 29 illetve 20%-kal). Végül a korábbi kutatásokhoz hasonlóan a kurátorok nem reprezentálták kellőképpen a népeiséget, mivel sokkal képzet-

tebbek és több köztük a nő, mint azoknak az állampolgároknak a körében, akiknek a könyvtárait irányítják.

(Autoref.)

Lásd még 82

Konferenciák

Lásd 89, 99

Könyvtárak és tájékoztatási intézmények

Nemzeti könyvtárak

08/103

HANAKOVIČ, Štefan: Vznik a osudy prvej slovenskej národnej knižnice. 1. časť = Knižnica. 8.roč. 2007. 11/12.no. 54-61.p. Bibliogr. 19 tétel.

Res. angol nyelven

Az első szlovák nemzeti könyvtár keletkezése és sorsa, 1. rész

Könyvtártörténet -nemzeti; Nemzeti könyvtár

HANAKOVIČ, Štefan: Vznik a osudy prvej slovenskej národnej knižnice. 2. časť = Knižnica. 9.roč. 2008. 1.no. 19-23.p. Bibliogr. 18 tétel.

Res. angol nyelven

Az első szlovák nemzeti könyvtár keletkezése és sorsa, 2. rész

Könyvtártörténet -nemzeti; Nemzeti könyvtár

A szlovák nemzeti könyvtári kezdemények kialakulását számos tényező nehezítette. Feltétele volt a saját anyanyelven alapuló önálló nemzeti lét, és az a cél, hogy a nemzeti nyelvű irodalomból közös könyvtárat alapítsanak. Az önálló nemzeti öntudat erősítését szolgálta Anton Bernolák munkássága. Műveinek hatására a szlovák nyelv és nemzet a szláv közösség egyenrangú tagjává vált. Követőinek többsége azonban nem tartotta fontosnak, hogy nemzeti könyvtárat alapítsanak. Két Bernolák-utód, Martin Hamuljak és Michal Rešetka foglalkozott komolyan a nemzeti könyvtári gondolat megvalósításával. Hamuljak könyvtári gyűjteményét tartják a Matica slovenská Könyvtára egyik alapkövének. A kutatások azt igazolták, hogy bár Hamuljak gyűjteménye gazdag és egyetemes volt, nem jelentette a nemzeti könyvtár létrejöttét, mert ennek a szerepnek semmilyen szempontból sem felelt meg.

Az első szlovák nemzeti könyvtár igazi alapítója 1820-ban Michal Rešetka, aki ekkor megjelent művével (*Bibliotheca Pannonio-Slavica*) és nyilvános könyvtári gyűjteményével azt a szándékot, célt is megfogalmazta, hogy a könyvtár az

egész szlovák nemzet kincsévé váljon. A „tisztá” szlovák könyvtári gyűjteményt, mint az első szlovák nemzeti könyvtárat az alapító mielőbb egy tudományos nemzeti intézménnyel szándékozta összekapcsolni. A könyvtár feladatai közé nem csak a nemzeti nyelven megjelenő dokumentumok gyűjtése, hanem azok tudományos feltárása, bibliográfia készítése, a művek megőrzése és közrebocsátása is hozzátartozott. Rešetka ismerte más nemzeti könyvtárak gyakorlatát, a pesti Széchényi Könyvtár és a bécsi Hofbibliothek tevékenységét is. Ismerte Josef Jungmann cseh irodalomtörténeti és bibliográfiai művét, melyre kéziratai utalnak. A szlovák nyelvről és irodalomról készült műve megerősíti, hogy nem amatőrként tevékenykedett, egyre inkább mások közreműködésének szükségét is érezte a szlovák művek, kéziratok összegyűjtésében, számbavételében. Segítői közé tartozott Michal Chrástek és Andrej Radlinský.

Rešetka tudományos tevékenységéhez tartozik a Szlovák Irodalomtörténet (Dejiny literatúry slovenskej) 1853-ra tervezett megjelentetése, amelybe partnerként Michal Chrástek is bekapcsolódott. Rešetka tevékenységében az irodalomtörténeti jelleg összekapcsolódik a bibliográfiai tevékenységgel, a művek bibliográfiai leírásával. Munkássága nem csak az irodalomtörténet, hanem a szlovák patriotika könyvtári, bibliográfiai feltárásában is tudományos igényű. A nyitrai püspöki székre pályázva terveket szőtt a Szlovák Tudományos Akadémia megvalósítására is Nyitrán, ami akkor a magyarosítási törekvések miatt nem valósulhatott meg. Annak a tudományos kollektívának a tagjaként, amelyet Rešetka alapított és fogott össze, Michal Chrástek tudományos könyvtári-bibliográfiai tevékenysége emelkedik ki, aki vitathatatlanul a retrospektív és kurrens szlovák nemzeti bibliográfia megalapítójává vált.

A szlovák nemzeti könyvtár kezdeményei Rešetka – kezdettől fogva nyilvános – könyvtárában gyökereznek. 1820-1841 között a könyvtár 179 nyilvántartott olvasója ingyen

kölcsönözött 2244 könyvet. Az alapító haláláig az olvasók száma meghaladta a 200-at. Rešetka könyvtárosként gondosan ügyelt a fölállított tematikus könyvtári szakrendre, a könyvek tisztaságára. Az állományban 600 idegen nyelvű és több mint 1000 szlovák mű volt megtalálható a kezdetektől. Tartalmilag nemzeti jellegű könyvtára irodalmi küldetésével, nemzeti tevékenységével kiemelkedett a korabeli könyvtárak közül. Gyűjteményének része volt a 17-19. században (Pozsonyban, Lőcsén, Kassán, Nyitrán) megjelent idegen nyelvű művek mellett főként a szlovák nyelvű irodalom, amivel a szlovák nemzeti könyvtár elvi alapjainak lerakásához, a nemzeti öntudat erősítéséhez járult hozzá. Munkássága a kulturális és történeti gyökerek létjogosultságát igazolja. Könyvtárának katalógusa (Catalogus librorum Michaelis olim Rešetka) a Matica slovenská bezárása után Nyitrára került, majd elveszett. Gyűjteménye torzóként került a Matica slovenská Könyvtárába.

A szlovák nemzeti könyvtár története tehát Rešetka szlovák könyvtári gyűjteményével és Chrástek bibliográfiai tevékenységével kezdődik, amelyekkel a szlovák nemzet mostoha körülmények között vált a közép-európai kulturális nemzetek elismert tagjává.

(Prókai Margit)

Felsőoktatási könyvtárak

08/104

PEREMYSLEV, Viktor Ivanovič: Učebná kniha s dostavkou na dom = Bibliotekovedenie. 2007. 5.no. 75-78.p.

Tankönyv – házhoz szállítással

Egyetemi könyvtár -műszaki; Szolgáltatások

A Moszkvai Állami Közlekedéstudományi Egyetem (Moskovskij gosudarstvennyj universitet putej soobšeniâ) Tudományos-Műszaki Könyvtára az ország egyik legnagyobb felső-

oktatási könyvtára. Állományában több mint 2 millió egység található, az olvasók száma 23 ezer. Szolgáltatásait 3 olvasóteremben és 7 kölcsönzőhelyen (6 a tankönyveké, egy a tudományos irodalomé) nyújtja. 2005-ben nyílt a professzorok olvasóterme. A könyvtárat 1896-ban alapították, már a következő évben több mint húszezres állománya volt. Gyarapításra mindig jelentős összeget költöttek, ennek nagy része sokszor adományokból származott. A gyarapítási keret több mint a felét tudományos folyóiratokra fordították, elsősorban külföldiekre. Még 1898-ban a könyvtár az egyetem új épületébe költözött, a termekbe Németországból rendeltek könyvszekrényeket. 1999-2001-ben a száz évvel korábbi fényképek alapján restaurálták a termet és a bútorokat.

A könyvtárban az elektronikus, vonalkódos rendszerre épülő kölcsönzés 2005 szeptemberében kezdett működni. Az adatbázisban mintegy 327 ezer nyomtatott kiadvány címe szerepel, és további 15 ezer teljes szövegű kiadvány (szabványok, módszertani anyagok stb.). A teljes szövegű adatbázisokat a legújabb berendezésekkel állítják elő, olvasni ezeket az olvasótermekben és az egyetem kollégiumaiban lehet. A módszertani anyagok szabadon elérhetők az egyetem portálján (www.miit.ru) keresztül. A könyvtár elektronikus katalógusa a tudományos-műszaki és az oktatási-módszertani irodalmat teljes körűen tartalmazza, működik a távoli rendelési rendszer. Moszkva város támogatásának köszönhetően az egyetemet optikai szálás átviteli csatorna köti össze az Orosz Tudományos Akadémia (Rossijskaâ akademiâ nauk = RAN) tudományos telekommunikációs intézetével. Ennek köszönhetően mind a professzorok és az oktatók, mind a hallgatók hozzáférhetnek a RAN elektronikus könyvtárához, a hazai és nemzetközi hálózatokhoz.

A könyvtár valamennyi osztályán számítógépes munkahelyek működnek. Az automatizált könyvtári technológia moduláris elven épül fel. Az elektronikus katalógus percre kész adatokat nyújt

- az oktatáshoz szükséges állományok összetételéről,
 - a tanuláshoz szükséges alapvető és ajánlott, kiegészítő irodalomról,
 - egy-egy tantárgyhoz tartozó könyvek meglétéről,
 - a szakirodalom megoszlásáról az intézetek, karok és csoportok között,
 - a félév végén visszaadandó irodalomról.
- Az automatizált könyvtári technológia bevezetésével a könyv útjába (a válogatás, rendelés és feldolgozás után) olyan lépések kerültek, mint
- az olvasó a katalógusban kiválasztja és megrendeli a szükséges kiadványokat (látja, hogy az adott kiadvány hol kölcsönözhető);
 - a könyvtáros a megrendelés alapján összekészíti a kért könyveket, ellenőrzi, nincs-e valamilyen hátraléka az olvasónak; az olvasó vonalkódos olvasójegyével (smart-card) kölcsönzi ki a könyveket, a kölcsönzést a könyv leltári számával rögzítik;
 - a visszavétel is a leltári szám alapján történik. A könyvek mozgatását a különböző könyvtárak között követik a katalógusban. Ha egy könyvet törölnek az állományból, rekordját is törlik a katalógusból.

A számítógépes könyvtári rendszer bevezetése lehetőséget adott az állományok használatának ellenőrzésére, fegyelmezettebbé tette a könyvtárosokat és az olvasókat. Az újonnan indított „stoplista” azoknak a nevét tartalmazza, akik hosszú ideig nem hozzák vissza a könyveket. Ha valaki erre felkerül, az egyetem egyik könyvtárát sem (a hét intézeti könyvtárat sem) veheti igénybe. A központi könyvtárban két osztályon működik a visszacsatolás: az olvasó ellenőrizni tudja a kért könyv helyzetét.

A jövőt tekintve az egyetem részese az *Oktatás* nemzeti program keretében folyó innovációknak. Ez azt jelenti, hogy fejlesztéseire jelentős állami támogatást kap, amit saját forrásaiból egészít ki.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 110-112, 124, 139, 142

Közművelődési könyvtárak

08/105

VENTURA, Roberto: La valutazione della biblioteca pubblica. Problematiche e strumenti di misurazione dell'impatto culturale, sociale ed economico = Boll.AIB. 47.vol. 2007. 3.no. 291-327.p. Bibliogr. jegyzetekben.

Res. angol nyelven

Közkönyvtárak értékelése: kulturális, társadalmi és gazdasági hatásuk mérésének problémái és eszközei

Feladatkör; Hatékonyság; Közművelődési könyvtár; Társadalmi követelmények

A könyvtár társadalmi befolyása, hatása magában foglalja az alapjait és a módjait annak a kommunikációnak, ami a könyvtár és környezete között zajlik. Nyitott kérdés ez, mivel a könyvtártudomány nem tette teljesen világossá, hogy mik az igazi értékek. Igaz mindez a könyvtári szolgáltatások teljes körére, a könyvtár nyújtotta dokumentumkereső rendszerektől a tájékoztató szolgáltatásokon át (az első eligazítástól a személyre szabott referenszig) a könyvtár, mint összetett egész felfogásáig.

Az igény és a könyvtári kínálat viszonyát különböző szempontokból vizsgálhatjuk. Lehet egy *supply-side* megközelítés, mely szerint a kínálat hozza létre a keresletet (a könyvtáros itt a kulturális politika alakítója, akinek nagy szabadsága van jelentős források felett annak érdekében, hogy a potenciális „piacot” minél szélesebben át tudja hatni). A *demand-side* megközelítéssel egy erős, és jól finanszírozott nyilvános szolgáltatást látunk, mely a teljes körű minőség elvi és a fogyasztói elégedettség gyakorlati talaján áll, és az olvasó akár egyéni igényeire összpontosít, és előnyben részesíti az aktív használót, ám a bevonást célzó projektek, vagy kísérletek révén figyelmet fordít a potenciális közönségre is. Kü-

lönbséget tehetünk aszerint is, hogy a könyvtári szektort a maga egészében, mint egy regionális vagy országos közszolgáltatást fogjuk fel, vagy a szolgáltatások minőségét és a környezetbe való integrálódás mértékét vesszük figyelembe, amit az egyes könyvtár elért a maga speciális területi összefüggéseiben. Így különbözik egymástól a közkönyvtár társadalmi, (és kulturális, gazdasági) értéken alapuló legitimációja az instrumentális és utilitarisztikus legitimációtól. Az első esetben egy könyvtári rendszer az általános értékek egy sorának hordozója, jellemzői a közjavakéhoz hasonlóak: minden polgár azonos jogokat élvez a nyújtott ingyenes szolgáltatások tekintetében. A második esetben egy könyvtár egy meghatározott használói kör céljait szolgálja, és a magánjavakhoz hasonló, emelt tartalmi színvonalú, személyre szabott (szabható) szolgáltatásaiért díjat kér. Az egyik esetben a könyvtár-közösség, a másikban a könyvtár-használó viszony a meghatározó, és e két nagymértékben különböző megközelítésű gyakorlat együtt él a könyvtárügyben.

A kulturális javak és szolgáltatások (benne a közkönyvtárak) létjogosultságát számos megközelítés alapján lehet igazolni: Az igazolás lehet *természetes*: a kulturális javak élvezete az ember természetes és elvitathatatlan igénye. Lehet *formális*: ez a közjavak elméletéhez nyúl vissza: a közjó fogyasztása (élvezete) nem csökkenti, hogy más egyidejűleg ugyanúgy élvezze; a közjó mindenki számára elérhető, nem csak a használatukért fizetők számára; a közjavakat a piac nem tudja hatékony módon kezelni. Lehet *haszonelvű*: a kollektív hasznosság maximalizálására törekvés oda vezet, hogy egy közösség érdeke lesz meghatározó. Lehet *perfekcionista*: a társadalom szervezettsége az emberi kiválóságot kell, hogy szolgálja (ez a szűk kulturális elit szolgálatahoz vezet). Lehet *közösségi*: a kulturális javak megőrzése egy helyi közösség kollektív identitását erősíti, csakhogy ehhez a teljes múlt megőrzésére lenne szükség, ugyanakkor más szocio-kulturális háttérű csoportoknak más fel-

fogása van a javakról és az identitásról, és időben egy csoport identitása sem konstans. Lehet *liberális*: az állam csak a minden egyén által elismert egyetemes jogokkal törődjön, hagyjon a polgárok egyéni vagy csoportos szabad választására bízva minden mást. Az igazolás lehet *demokratikus*: cél a kultúra megközelíthetősége a lehető legtöbb személy számára, a finanszírozás tegye lehetővé a közönség szélesítését, mindez oktató-nevelő küldetéssel jár együtt, és nem áll távol a paternalizmus veszélyétől. Lehet *instrumentális*: a kultúra és a művészet nem kulturális, hanem politikai, ideológiai, szociális okokból támogatandó (mint a múltban egyházi vagy állami hatalmak tették). Alapja lehet a *kulturális befogadás*: a kifejezés szabadságának megőrzése mind az alkotó, mind az élvező részéről, az alkotó teljes szabadságot kap az előállítás és a terjesztés eszközeinek megválasztásában – féltő, hogy az anyagi eszközök egyenlőtlenül oszlanak el. Végül lehet az igazolás *gazdasági*, azaz a finanszírozás legitimációját valamilyen értékelmélet adja, illetve a befektetett anyagiak megtérülése, vagy a költséghatékonyság. (Az IFLA/UNESCO közkönyvtári manifesztuma részben a természetes, részben a demokratikus igazolás, illetve az erős befogadás elve szerint írja le a közkönyvtárt, mint társadalmi intézményt.)

Nehezen megválaszolható kérdés, hogy milyen indikátorokkal értékeljük a hatást, hiszen a könyvtár irányításában legalább három szereplő vesz részt, különféle indíttatásból. Az *olvasók* kedvéért van a könyvtár, hogy ingyen és egyenlően férhessenek hozzá a dokumentumokhoz, az információkhoz, a kultúrához. A könyvtár egyrészt az iskolát követő és kiegészítő oktató intézmény, a szociális befogadás eszköze, a kulturális örökség megőrzője és továbbadója, ugyanakkor különféle igények és használati módok szolgálója.

A *könyvtárosok* általában a dokumentumok demokratikus és enciklopédikus, cenzúramentes válogatásához, az információk minőségi

és megbízhatósági szempontú értékeléséhez, a bibliográfiai ellenőrzéshez és az autentikus dokumentumleíráshoz ragaszkodnak, az információk ésszerű és használható rendezéséhez; ugyanakkor érzékenyek a valamilyen szempontból hátrányos helyzetű polgárok igényei iránt is. A *politikusok* a könyvtárirányítás kulturális és gazdasági felelősei, hiszen ők határoznak a forrásoknak a közszolgáltatások közötti megosztásáról.

A brit múzeumi, könyvtári és levéltári tanács (MLA) pl. a terület gazdasági vitalitásának elősegítését, az egészség előmozdítását és az egészségügyi egyenlőtlenségek csökkentését, a gyermekek, a fiatalok, a veszélyeztetett családok és az idősek életminőségének javítását, az iskolai színvonal emelését, a biztosabb és szilárdabb közösséget tekinti prioritásnak, amit a könyvtár saját közössége érdekében tehet. Egy ausztrál tanulmány szerint a könyvtár minőségével és társadalmi produktívásával kapcsolatban a kutatásokat a következők felé kell irányítani: a közkönyvtár társadalmi szerepe; a tulajdon érzése, amit a közösségek a könyvtáruk iránt mutatnak; a könyvtár oktató-nevelő szerepe; a könyvtár gazdasági hatása; hatása az olvasásra és az írástudásra; része a közösségen belüli identitás és bizalom fejlődésében; egyenlőség a szolgáltatások nyújtásában. Amerikai tanulmányok szerint a könyvtárak elősegítik a helyi gazdasági tevékenységet és fejlődést; számítógép-, internet-hozzáférést biztosítanak; információkat nyújtanak; hozzájárulnak a demokratikus társadalomhoz és a polgári felelősségtudathoz; támogatják a helyi szervezeteket; „bölcsőtől a sírig” szolgáltatásokat nyújtanak a polgároknak; támogatják a felnőttképzést; hozzájárulnak a szabadidő hasznos eltöltéséhez; támogatják a helyi kultúrát és művészetet; fontos szolgáltatásokat nyújtanak a gyermekeknek. Más szavakkal: szolgáltatásaikkal segítik a helyi kiskereskedelem újjáéledését; előmozdítják az írás- és olvasáskészséget; kiegészítik az oktatási intézmények munkáját; az információs eszközök szá-

mos fajtájához nyújtanak széles körű hozzáférési lehetőséget; segítik az idős emberek elfoglaltságát és mentális aktivitásuk fennmaradását; előmozdítják a helyi, regionális és nemzeti kultúra és a művészetek ismeretét; hozzájárulnak a polgárok tájékozottságához, ami elősegíti az állampolgári felelősség érzésének kialakulását, így a demokrácia fejlődését.

A befektetések megtérülésének vizsgálatához szükség van a könyvtári szolgáltatások értékének megállapítására is, amit a következő módokon lehet megbecsülni: mennyi lenne az adott közszolgáltatás ára, ha piacon kellene megvenni; mennyit kellene fizetni az adott információ megszerzéséért, ha a könyvtár nem létezne; mennyi a könyvtári szolgáltatás igénybevételével megtakarított idő értéke.

Az ilyen vizsgálatokba bevont könyvtárak mérete és tevékenysége annyira különbözik, hogy az eredmények összehasonlítása nem lehetséges. Az ilyen vizsgálatokat időszakonként meg kell ismételni, a közszolgálati politika változásait is figyelembe véve. A könyvtár társadalmi mérlegének vizsgálata vissza kell, hogy hasson az elméletre és a felsőfokú szakképzésre is. Végül, a társadalmi hatás tanulmányozásának választ kell találnia arra a kérdésre is, hogy a könyvtárnak a kulturális politika alakítójának kell-e lennie, vagy arra kell-e szorítkoznia, hogy küldetését fenntartója célkitűzéseinek szolgálatában teljesítse be, és eszközként legfeljebb javaslat kidolgozójaként érintse a kulturális politika szféráját.

(*Mohor Jenő*)

08/106

ARNS, Jennifer Weil – DANIEL, Evelyn H.: Five propositions for reframing public librarianship from a value-centered perspective = Public Libr.Q. 26.vol. 2007. 3/4.no. 15-29.p. Bibliogr.

Öt javaslat a közkönyvtárak szerepének újragondolásához – értékközpontú megközelítésből

Feladatkör; Könyvtárpolitika; Könyvtárügy története; Közművelődési könyvtár

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A közkönyvtárak értékét, szerepét és feladatkörét már sokféleképpen meghatározták, és valódi természetükről mostanság továbbra is széles körű vita folyik. A cikkben leírt kutatás történeti szempontból közelíti meg ezt a kérdést, egy híres amerikai könyvtáros, Ernestine Rose New York Public Library-ben töltött életpályáját felhasználva szemlélteti azt az öt javaslatot, amely a közkönyvtárak mint kulturális intézmények érték-központú értelmezéséhez vezet. Ez a fajta szerepkör jelentős fizikai, gazdasági és morális forrás bevonásával jár, és az általuk szolgált közösség szociális és intellektuális teljesítményének javítását célozza.

(*Autoref. alapján*)

08/107

BUDYŃSKA, Barbara: Aktualna kondycja bibliotek publicznych = Bibliotekarz. 2007. 12.no. 2-7.p.

A közkönyvtárak jelenlegi helyzete Lengyelországban

Gyarpítási keret; Közművelődési könyvtár; Olvasó; Statisztika; Számítógépesítés

Az utóbbi években kirajzolódott, mely tényezők befolyásolták tartósan a közkönyvtárak képeinek alakulását Lengyelországban. Két jól látható tendencia figyelhető meg: az egyik, hogy a közkönyvtárak megújuló gyűjteményeik, infrastruktúrájuk, technikai felszereltségük révén egyre vonzóbb intézményekké válnak; a másik – az előzővel ellentétes – tendencia, hogy a könyvtárak látogatottsága, kihasználtságának mértéke egyre csökken, az olvasók számával egyetemben.

Érdeemes megnézni, hogy mutat mindez a sta-

tisztikák tükrében. A közkönyvtárak és fiókjaik száma egyre csökken. 1990 és 2006 között 1771 könyvtárat, ill. fiókkönyvtárat zártak be (az összes 17,2 %-át). A hálózati struktúra ugyanakkor nem változott. Az egy könyvtárra eső olvasók számának növekedésével a szolgáltatás színvonala csökkent. A törvényi változások, a minisztériumi pénzek lehívhatóságának kritériumai hatására a közkönyvtárak egy része az utóbbi időben önállósult, és „kulturális intézményként” regisztráltatta magát. 2005-ben 11,4, 2006-ban 3,8 százalékkal csökkent a nem önálló intézményként funkcionáló közkönyvtárak száma.

A közkönyvtárak háromszintű hálózatában a középső szintet képviselik a járási könyvtárak. Jóllehet már nyolc év eltelt a járási könyvtárak intézményének újraelestése óta, továbbra sincs minden vidéki járásnak saját könyvtára. 2006-ban 236 regisztrált járási könyvtár létezett, ezek 74,5 százaléka tartozott valamely vidéki járáshoz.

Az önkormányzatok gyakorta hajlamosak figyelmen kívül hagyni törvényi kötelezettségüket, s ez ugyancsak érinti a közkönyvtárak legalacsonyabb szintjét: a községi könyvtárakat. 2006-ban 15 községben nem működött könyvtár.

Az utóbbi három évben jelentős pozitív elmozdulás tapasztalható a könyvgyűjtemények alakulása terén, mind a mennyiségi, mind a minőségi mutatókat véve alapul. 2006 végén a közkönyvtárak összállománya 135 498 892 kötetet számlált, 0,3 százalékkal többet, mint az előző esztendőben. Az év során 63 020-szal több kötetet vásároltak, mint 2005-ben. 69 millió zloty (közel 5 milliárd forintot) költöttek új kötetek vásárlására. Mindez nagyrészt a kulturális minisztériumi dotációból, valamint az önkormányzatoknak e célra elkülönített forrásaiból valósult meg (körülbelül 40:60 százalékos arányban). Külön figyelmet érdemel ugyanakkor, hogy a növekedés a falusi könyvtárak szintjén egyenetlen, ami e könyvtárak instabil helyzetére utal. Ami a gyűjteményfejlesztésre költött pénzeket illeti: míg az egy lakosra eső összeg jelentéktelen mér-

tékben növekedett, addig a könyvtári egységek átlagára csökkent, ami egyfelől a közbeszerzéseknek köszönhető, másfelől a különböző árengedmény-rendszereknek, harmadrészt a községi könyvtárak számára vásárolt jelentős mennyiségű, alacsonyabb árfekvésű könyvnek.

Az audiovizuális és elektronikus dokumentumok továbbra is csak egy kicsiny szeletét képezik a gyűjteményeknek. Az utóbbi években jelentős elmozdulás figyelhető meg az utóbbiak javára mind a használatban, mind a beszerzés terén. Az elektronikus dokumentumok beszerzésére fordított összegek a városi könyvtárak esetén nagyobb mértékben nőttek, mint a falusiak esetében.

Pozitív változások mutatkoznak a könyvtárak számítógéppel való ellátottsága terén. Mostanra minden második könyvtár rendelkezik számítógéppel. A falusi könyvtárak számítógéppel való ellátottsága nagyobb mértékben növekszik, mint a városiaké, ami szintén pozitív fordulatnak könyvelhető el. A könyvtárakban található számítógépek 83,5 százalékan volt elérhető az internet.

A számítógéppel való ellátottság persze nem azonos a számítógépesítés mértékével. Ami az utóbbit illeti: 2006-ban a 4456 számítógéppel rendelkező könyvtárnak mindössze az 59 százaléka (2629 könyvtár) használt valamilyen könyvtári programot.

A kedvező változások ellenére a 2004-es esztendő óta csökken az olvasók száma a lengyel közkönyvtárakban. Ma a lengyel állampolgárok mintegy egyötöde (18,4 %) tagja valamilyen közkönyvtárnak. Elsősorban a fiatalabb korosztályokhoz tartozók látogatják kisebb létszámban a könyvtárakat, jóllehet továbbra is közülük kerül ki az olvasók 47 százaléka. Ez a csökkenő tendencia egyaránt összefüggésbe hozható a lengyel társadalom előregedésével, illetve a fiatalok külföldre vándorlásával. Szintén nem elhanyagolható tényező az életszínvonal emelkedése, amelynek következtében a lengyel háztartások jelentős hányadában található internetes hozzáférés, s az

azt használók számára a könyvtár kevésbé jelent vonzó alternatívát.

A közkönyvtárak területe az utóbbi években növekedett. Jelenleg egy városi közkönyvtár átlagosan 205,5 m² helyet foglal el, míg egy falusi 61,2 m²-t. Az alkalmazottak létszáma 2006-ban 0,3 százalékkal növekedett. Az alkalmazottak 30 százaléka rendelkezik felsőfokú, 38 százaléka középfokú szakképesítéssel.

Alapvetően a lengyel közkönyvtárak működésével kapcsolatos problémák nem különböznek a más országok könyvtárait érintőektől.

(*Dancs Szabolcs*)

08/108

BUDYŃSKA, Barbara: Jaka biblioteka powiatowa? = Po-
radnik Bibl. 2007. 10.no. 3-11.p.

Milyen a járási könyvtár?

*Járási könyvtár; Könyvtári hálózat; Működési felté-
telek*

Lengyelországban a járási könyvtár intézményének újratertésére 1999-ben került sor, azóta a területen nem sok változás történt. A helyzet megvitatására gyűltek össze 2007 áprilisában a lengyel járási könyvtárak képviselői Piła városában, hogy megtalálják a választ a kérdésre: „Milyennek kell lennie egy járási könyvtárnak?”.

A helyzetelemzésből kiderült: 2006-ban 282 járási könyvtár volt Lengyelországban, ebből 210 vidéki járásokban, 26 vidéki és városi járásokban, 46 városi járásokban. (A lengyel közigazgatási rendszerben ún. vidéki és városi járások vannak: előbbiek több szomszédos községet fognak egybe, utóbbiak voltaképp járási jogú városok.) Az összes (314) járás 79 százalékában van tehát – a törvényi kötelezettségnek megfelelően – járási szintű könyvtár. 2006-ban jelentős számbeli változás nem történt: kettővel emelkedett a járási könyvtárak száma. Csupán két vajdaságban (a łódź-i és a wielkopolski vajdaságokban) rendel-

kezett minden járás járási szintű könyvtárral. Lengyelországban a járási könyvtáraknak három típusa létezik: vidéki járási könyvtárak (ide tartozik a könyvtárak nagy többsége), a járási jogú városok könyvtárai és a kétféle feladatot ellátó, vidéki és városi járási könyvtárként is funkcionáló könyvtárak. Ezek arányszámai 1999 óta alig változtak. A számbeli változások, a járási könyvtárak megszaporodása hasonlóképpen nem volt hatással a szervezeti felépítés szerinti megoszlásra: a könyvtárak 89%-a lát el a járási szinten túlmutató feladatokat; 2,1%-ukat alakították át teljes egészében járási könyvtárrá (ebből négy előzőleg vajdasági státuszú könyvtár volt); 8,5 százalék a kezdetektől járási könyvtárként működik; az olsztyńi járásban létrehozták a Nyilvános Virtuális Járási Könyvtárat, amelyhez 12 község csatlakozott számítógépes hálózaton keresztül.

A járási jogú városokban 2006-ban 72 könyvtár működött.

A járási könyvtárak helyzete Lengyelországban a változó törvényi szabályozás következtében instabil. Számos példa van arra, hogy egy járási feladatokat ellátó könyvtárral az önkormányzat szerződést bontott, hogy egy másik könyvtárat bízson meg hasonló feladatkörrel, majd hónapok múlva ez utóbbitól vették el a járási könyvtári megbízást, visszautalva azt az előzőnek stb. Olyan is előfordult (pl. a dąbrowai járásban, Galiciában), hogy egy sok éve jól működő, nagy tapasztalatú könyvtártól vonták meg a járási könyvtári feladatok ellátásának jogát.

A helyzet kuszaságának az oka, hogy nincsenek meghatározva azok a normák, standardok, amelyek alapján ki lehetne választani a megfelelő intézményt a járási könyvtári feladatok ellátására. Ennek következménye, hogy egymástól nagyon eltérő jellegű intézmények töltik be ezt a szerepet, ami meglehetősen nehézkessé teszi az együttműködést.

A járási könyvtárak működési körülményei hasonlóak. A foglalkoztattak száma mindenhol alacsony: minden harmadik könyvtárban 6-10,

minden ötödikben 11-15 személy dolgozik, de találunk olyan helyeket is, ahol mindössze egy vagy két alkalmazott van.

A könyvtári helyiségek méreteiben nem jegyezhető fel jelentős javulás, míg a könyvgyűjtemények mérete jelentős mértékben növekedett az utóbbi esztendőkből. A járási könyvtárak 18 százalékában a kötetek száma 45-60 ezer között mozog.

Az utóbbi években komoly fejlődés mutatkozott a számítógépekkel való ellátottság terén. Míg 2006-ban átlagban 2,5 számítógép jutott egy könyvtárra az országban, addig a vidéki járási könyvtárak esetén ez a szám: 5,2.

(Dancs Szabolcs)

Lásd még 102, 123, 129

Tudományos és szakkönyvtárak

Lásd 133

Gyermek- és ifjúsági könyvtárak

08/109

BILSKA, Grażyna: Biblioteki dziecięce w niektórych krajach Unii Europejskiej = Poradnik Bibl.(Dod.). 2007. 10.no. 1-4.p.

Gyermekkönyvtárak az Európai Unió egyes országaiban

Ifjúsági és gyermekkönyvtár; Nemzetközi helyzetkép

A könyvtári környezettel való ismerkedést érdemes minél korábbi életkorban elkezdni. A gyermekkönyvtárak feladatai és problémái az USA-ban vagy az Unió országaiban sok min-

denben hasonlítanak. A feladatok egy része standardizált, ezek pl.: a gyermek képzelőerejének fejlesztése; az olvasás népszerűsítése; az egyéni képességek feltárása és fejlesztése; a munka és szórakozás biztonságos környezetének megteremtése; a gyermekek méltóságának tiszteletben tartása; az iskolai nevelés támogatása.

Belgiumban jellemző, hogy már a 3 éves életkor alatti gyerekek is beiratkoznak valamilyen könyvtárba. Minden közkönyvtárnak van gyermekrészlege, ahol a teljes állomány 15-20 százaléka található. A közkönyvtárak szorosan együttműködnek az iskolai könyvtárakkal.

Dániában 2004 és 2006 között valósult meg az aarhusi könyvtár interaktív gyermekkönyvtár projektje, amelynek fő célja az volt, hogy a könyvtár vonzó alternatívát nyújtson az internettel szemben. A cél érdekében a könyvtár dolgozói különböző szakértőket (pl. gyermekpszichológusokat, informatikusokat) is bevontak a projekt megvalósításába. Dánia amúgy is élen jár e téren. Az olvasók 80%-a fiatal, a gyermekkorú olvasók évente átlagban 42 könyvet kölcsönöznek ki.

Franciaországban egyre többeket foglalkoztat a speciálisan gyermekek számára kialakított könyvtári egységek működésének problémája. Egyes könyvtárak – pl. Lyonban, La Rochelleben – felszámolták gyermekrészlegeiket: a gyűjteményt tematikusan, mindenki számára hozzáférhetően rendezték el. Az országban a 14 éven aluli gyermekek alkotják az olvasóközönség 23%-át, ugyanakkor a gyermekkönyvtárosképzés problematikus. A gyermekkönyvtárak a kisebb településeken működnek a leghatékonyabban.

Finnországban iskolai könyvtárak helyett az iskolákkal és óvodákkal jól együttműködő közkönyvtárakat találunk.

Spanyolországban fontos szerepet tulajdonítanak a könyvtáraknak a gyermekek fejlődését illetően. Információs portálokon, könyvtári weboldalakon népszerűsítik az olvasást és nyújtanak különböző segédleteket az olvasás

megszerettetéséhez. A könyvtárak különböző alapítványokkal, privát szervezetekkel karöltve veszik ki részüket a legfiatalabb olvasó korosztályt megcélzó projektekből.

Hollandiában a közkönyvtárak olvasóinak 60%-át teszik ki a gyermekek és fiatalok. A közkönyvtárak a helyi iskolákkal, oktatási intézményekkel együttműködve igyekeznek támogatni a diákokat a tanulásban pl. különböző, az otthoni tanulást, a nyelvtanulást előmozdító weboldalak indításával.

Írországban évente kerül megrendezésre az országos gyermekkönyvhét. Ezenkívül különböző népszerűsítő tevékenységeket folytatnak a gyermekkorúak olvasását elősegítendő. Kiadnak egy a gyermekirodalomról szóló folyóiratot, illetve minden évben megrendezik az olvasói fesztivált. Az ország minden közkönyvtárában található gyermekrészleg, ahol átlagban a teljes gyűjtemény 35%-a található.

Németországban 1995-ben a Bertelsmann Alapítvány kezdeményezésére hat közkönyvtár fogott össze egy projekt keretében a köz- és iskolai könyvtárak közötti együttműködés kiépítését tűzve ki célul. A Stuttgarti Városi Könyvtár koordinátora a „Children in libraries” elnevezésű programnak, amely az információtechnológia használatának képességét szándékozik fejleszteni a legfiatalabb könyvtárhasználók körében. Németországban az iskolai könyvtárak hálózata nem működik hatékonyan. A közkönyvtárakban nincs elkülönített részleg a gyermekek számára, de gondoskodnak a gyermekirodalom beszerzéséről, ily módon támogatva az iskolákat.

Portugáliában az „Infouniverso – Digital Library for Children” című projekt a 9-12 éves gyerekeket célozta meg, s 14 közkönyvtár összefogásából született. Célja a könyvtárak bekapcsolása az oktatásba a korszerű technológiák használatára való nevelés terén.

A Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsának (IBBY) szlovák szekciója a pöstyéni közkönyvtár gyermekrészlegével együttműködve egy olyan játszóházat alakított ki, ahol a gyere-

rekek írókkal találkozhatnak, amatőr vagy professzionális színelőadásokat tekinthetnek meg stb. A közkönyvtárak az iskolai könyvtárakkal karöltve az olvasást népszerűsítő weboldalt üzemeltetnek, ahol pl. megjelentetik a gyerekek által írt recenziókat.

Svédországban különös figyelmet fordítanak az olvasásra nevelésre. Már az újszülöttek is könyveket kapnak ajándékba a helyi önkormányzattól. Az 1967-ben alapított Gyermekkönyvek Svéd Intézetének a feladatkörébe tartozik az olvasás propagálásán túl a gyermekkönyvekről való információk szolgáltatása.

Nagy Britanniában a „National Reading Initiative” országos kezdeményezés keretében weboldalon buzdítják a szülőket, hogy olvassanak gyermekeiknek. Egyes könyvtárak „családi olvasást” tartanak, mely alkalmakon az apukák és fiaik beszélgethetnek közös olvasmányaikról („Dads & Lads”). Nagy sikernek örvend a vakáció ideje alatti olvasást népszerűsítő országos rendezvény, amelyben a közkönyvtárak 85%-a vesz részt. Az országban minden közkönyvtárnak van gyermekrészlege, ahol átlagban a teljes gyűjtemény 22%-a található. A könyvtárak szorosan együttműködnek az iskolai könyvtárakkal.

(Dancs Szabolcs)

Iskolai könyvtárak

Lásd 93

